

7 Yxtaholm

HERRGÅRDSMILJÖ

Herrgården Yxtaholm har en framträdande placering på en udde i Yxtasjön. Det omgivande landskapet är ett utpräglad herrgårdslandskap med stora böljande åkrar, åkerholmar, hagar och dungar med ek och andra lövträd. Tillfartsvägarna kantas av alléer, en slingrar sig fram längsmed Yxtasjöns strand, medan en äldre tillfartsväg är utlagd som en rät linje med herrgården som mål. Landskapet är naturskönt med ständiga utblickar över sjön och herrgårdens vita huvudbyggnad som speglar sig i vattenytan.

Yxtaholm har varit säteri sedan minst 1583 och kan ha haft en medeltida föregångare. En tidigare huvudbyggnad i trä hade flyttats till platsen från Yxta by. På initiativ av friherre Gustaf Nils Clodt uppfördes en ny huvudbyggnad i tegel med två flyglar mellan åren 1750 och 1753. Byggnationen präglas av frihetstidens stilideal med utgångspunkt i klassiska grundformer.

Teglet brändes i en tegelugn på ägorna. Manbyggnaden, flyglarna och en intilliggande stallbyggnad har alla uppförts i samma stil och är vitputsade och ritades av en av dåtidens kända arkitekter F.W. Hoppe. Under det närmaste decenniet omdanades godsets torp, fattighus och bro till fastlandet, de uppfördes i samma stil. Friherren Clodt ville skapa en mönstergård och ritade själv många av byggnaderna. I byggandet deltog även den kände arkitekten Carl Johan Cronstedt. Under denna tid, frihetstiden, fick de som byggde i sten skattelättnader då trä var en bristvara.

Till gården hör ett rikt byggnadsbestånd som speglar en välmående herrgårdsmiljö från mitten av 1700-talet till 1800-talet. I området fanns tidigare ett orangeri, nu finns endast muren kvar. Det finns en trädgårdsmästarebostad, arbetarbostäder och en tegelugn från 1892. Till herrgården hör en stor parkanläggning med promenadstigar.

Yxtaholms corps de logi flankeras av två flygelbyggnader och ligger på en udde i Yxtaholmssjön.

Nära gården finns det kvar en tegelugn med en torklada intill.

Vid Yxtaholm finns ekalléer och hagmark med ädellövskog.

Vid sidan om mangårdsbyggnaden ligger en påkostad stallbyggnad som präglas av en arkad, eller med andra ord en pelargång.

VIKTIGA VÄRDEBÄRARE

- Herrgårdsmiljöns rika och välbevarade byggnadsbestånd utgör en enhetlig miljö, med en typisk och ståndsmässig placering.
- Enskilda byggnader som berättar om herrgårdsmiljöns organisation och olika funktioner, samt arbetarbostäder för olika tjänstegrupper.
- Byggnadernas detaljrika utformning som har arkitekturhistoriska värden.
- Byggnadernas enhetliga utformning i vit puts.
- Herrgårdslandskap med öppet landskap, vyer över sjön och hagmarker med ädellövträd.
- Underlydande gårdar och torp uppförda i enhetlig stil, med inspiration från herrgårdsmiljön.
- Allékantade tillfartsvägar.

ATT TÄNKA PÅ

- Herrgårdsmiljöns bebyggelsestruktur och uppdelning med mangård och ekonomigård ska värnas.
- Enskilda byggnaders karaktär ska underhållas varsamt så att deras karaktär består.
- Nya byggnader ska underordnas befintlig bebyggelses struktur och utformning. Bebyggelsens placering i landskapet, skala, materialval och färgsättning ska vara utgångspunkt vid eventuella tillbyggnationer och nybyggnationer.
- Landskapsbilden ska skyddas och de öppna markerna ska brukas så att de öppna vyerna består.
- De allékantade vägarnas smala och terränganpassade karaktär ska bibehållas.